

ELŐSZÓ

A Nagyerdei Almanach jelen száma Maurice Merleau-Ponty munkásságához kapcsolódó tanulmányokat tartalmaz. A tematikus szám apropóját a 2025 májusában „*Az észlelés fenomenológiája* 80 év távlatából – Merleau-Ponty gondolkodása” címmel az Eötvös Loránd Tudományegyetem Filozófia Intézetében megrendezett konferencia szolgáltatja, amelyen az előadók a legkülönbözőbb megközelítésekben foglalkoztak a szerző munkásságával, hatástörténetével és kortárs relevanciájával.

A szerző alapműve, *Az észlelés fenomenológiája* megjelenésének 80. évfordulója nemcsak e megkerülhetetlen szöveg újbóli tanulmányozására adott alkalmat, hanem az életmű egészében való elmerülésre is, amennyiben e korai szövegben kerül megalapozásra a későbbi gondolkodás szinte minden fontosabb aspektusa. *Az észlelés fenomenológiája* kétségkívül Merleau-Ponty legjobban kidolgozott és talán legnagyobb hatású szövege. Az észlelés itt megjelenő, radikálisan újragondolt fogalma végigkísérte a szerző pályáját egészen a kései ontológia befejezetlenül maradt projektjéig. Bár rendkívül szerteágazó témákat érintett két „fő műve” között, Merleau-Ponty sohasem tévesztette szem elől ezt a tematikát. A festészet, az irodalom, a kultúrtörténet, a nyelv, a pszichológia, a tudományok és a filozófia viszonya, a történelemfilozófia kérdései, a forradalmi baloldaliság és a társadalmi etika útvesztői, vagy éppen a természet fogalmának újragondolása – s mindezek széles körű filozófia- és eszmetörténeti háttere – nem annyira az észlelés fenomenológiájának háttérbe szorulásaként értelmezhetők, mint inkább annak részletes kibontásaként. Merleau-Ponty e rendkívül széles paletta talán minden egyes színárnyalatával a világhoz való testi, észlelési viszonyunk modalitásait igyekezett felfesteni, s azt az alapvető intuíciót akarta kifejezni, hogy az észlelés fenomenológiája sohasem befejezett, mert mindig a jelentések e bonyolult szövedékét implikálja. Sohasem hagyott fel az észlelés tanulmányozásával, és sohasem hagyta maga mögött a fenomenológiát – de kitágította ezeket, s elkerülhetetlenül átformálta jelentésüket. Az észlelés a kifejezés elméletével egészült ki, a fenomenológia pedig ontológiává szilárdult. Van egy alakzat, amelyet Merleau-Ponty a legkülönbözőbb témák kapcsán alkalmazott előszere-ttel: úgy gondolta, hogy az érzékiségen fundált értelem beíródik ebbe az alapba, és visszamenőleg átalakítja azt. Talán így képzelhetnénk el *Az észlelés fenomenológiája* és a későbbi kutatások viszonyát: mind innen erednek, s nem volnának lehetségesek

e nélkül a rendkívüli mű nélkül. Ugyanakkor meghaladják és átformálják eredményeit – talán valamiféle *Kehre* helyett ez az intim kölcsönviszony vibrál a korai szövegek és a kései ontológia kapcsolatában is.

De nemcsak az életmű belső horizontja tár elénk végtelen gazdagságot és a továbbgondolás örök lehetőségét, hanem külső horizontja is. A gondolkodás azon megelőlegezett, de üresen hagyott helyszíneiről van szó, amelyek miatt a szerző megannyi ötlete csupán a jövő generációi általi továbbvitel révén nyerheti el igazi értelmét. Ahogy azt Merleau-Ponty is visszatérően leszögezi: egy gondolat nem méríthető ki egyetlen üres aktualitásból sem, hanem mindig rászorul saját hosszúra nyúlt árnyékára. Egy gondolatalakzatot, egy lényegi meglátást, egy igazságot csak azon a mezőn bejárt útvonalának fényében értékelhetünk, amelyet minden olyan kifejező gesztus elkerülhetetlenül megnyit, amely a gondolkodót a világhoz és a történelemhez kapcsolja. Merleau-Ponty e gondolata talán saját filozófiájára igaz a leginkább. A fenomenológiai hagyományban tovább élő néhány alapgondolatán túl (ilyenek főként a hús és az önérintés leírásai, a látható és a láthatatlan fogalmai, vagy éppen a vad *Wesen* és a fogalom nélküli eidetika gondolatköre) olyan területeken fedezhetjük fel kézjegyét, mint egyes, a fenomenológiához közelítő pszichológiai irányzatok, az *embodied mind* nagyhatású elméletei vagy a feminista testfelfogások, a természethez való viszonyunk holisztikus, autopoietikus és ökológiai újraértelmezései, vagy akár a kibernetika, a rendszerelmélet vagy a mesterséges intelligenciát érintő diskurzusok nyelvfelfogásai. Kijelenthetjük, hogy ezeken a területeken páratlanul termékenynek bizonyult az a nem annyira kész tételek formájában, mint inkább gondolkodói attitűdként ránk hagyott felfogás, amely a problémák egészlegességét, organikus egységét, ám ezzel egy időben a bennünket hozzájuk fűző viszonyok részlegességét, töredékességét tanítja. A valóságban nincsenek elszigetelt elemek, a tapasztalat minden mozzanata egyetlen szerves egésznek alkot, ám ennek az egésznek én magam is mindig a része vagyok, így rálátásom mindig korlátozott. Ha valami napjaink gondolkodása számára is mélyen tanulságosnak bizonyulhat Merleau-Ponty filozófiájából, akkor ez a totalitásszemléletnek a végesség tapasztalatával való, páratlan ötvözése.

Folyóiratunk válogatása egyaránt tartalmaz a szerző életművét vizsgáló, újraértelmező, illetve azt továbbgondoló, kortárs problémákkal összekapcsoló tanulmányokat, így átfogó képet ad a hazai Merleau-Ponty-kutatás sokszínűségéről csakhogy, mint egy mélyebben működő inspiráltság jelenlétéről. Öt tematikus szekcióba rendezve összesen tizenegy tanulmányt közlünk. Baré Luca, Golden Dániel és Horváth Krisztián szövegei egy, a hazai Merleau-Ponty-kutatásokban mindeddig talán leginkább háttérbe szoruló témakört, a *nyelvi kifejezés* problémáját járják körül. Horváth Lajos és Nagy Imola a *hallucinációnak és az abnormalitásnak* a „normális” észleléstől elválaszthatatlan jelenségeit tanulmányozzák. Popovics Zoltán és Ullmann Tamás későbbi gondolkodók, *Gilles Deleuze* és *Graham Harman* Merleau-Pontyhoz fűződő intim viszonyát vizsgálják. Pintér Judit Nóra és Stöhr Lóránt, valamint Vermes Katalin a szigorú értelemben vett filozófia határain túlhaladva kutat-

ják a szerző hatását a *filmművészetben*, illetve a *táncművészetben* és a *táncterápiában*, Kondor Zsuzsa és e sorok írója pedig a szerző munkásságának belső logikáját tanulmányozva a transzcendencia, illetve a természet fogalmai kapcsán kínálnak új értelmezési szempontokat.

A hazai filozófiai diskurzusokban a Merleau-Ponty általi inspiráltság legkülönbözőbb formái játszanak fontos szerepet, miközben sok esetben csupán bűvópatakszerűen vannak jelen. Az itt olvasható válogatás a szerző gondolkodásának szerteágazó aspektusait érintve, egy átfogó keresztmetszeti kép felvázolásával igyekszik felszínre hozni ezeket a tendenciákat.

Schmal Dávid Flórián